HORIZONTAAL HOUT

verticaal-horizontaal

In de zoektocht naar hout als materiaal van graftekens op begraafplaatsen, zijn er inmiddels heel wat voorbeelden de revue gepasseerd, in verschillende landen en culturen, in verschillende uitvoeringen en vormen.
Het grafteken heeft zich ontwikkeld uit twee prototypes: grafaanduiding en grafbescherming. De grafaanduiding is verticaal en bestaat uit een rechtopstaand teken: een stèle, een stok, een plank, een kruis, een zuil. De grafbescherming is horizontaal en bestaat uit een vlakliggende grafbedekking: aanvankelijk een hoop stenen, maar dit ontwikkelde zich tot alle mogelijke platte materialen ofwel zerken. Uiteraard zijn er ook allerlei mengvormen van beide prototypen.

Nuenen - St. Clemenskerkhof

Een gemeenschappelijke noemer bij alle houten graftekens was tot nu toe het een feit dat ze als grafaanduiding, rechtopstaand en dus verticaal op het graf geplaatst waren. Een uitzondering vormden de horizontaal liggende boomschijven op natuurbegraafplaatsen en begraafplaatsen met een afdeling voor natuurlijk begraven. Hoewel je die schijven nauwelijks als grafbescherming kunt aanduiden.
In dit thema gaan we op zoek naar graven waar een horizontale grafbedekking op is aangebracht en/of waarop het grafbed wordt omgeven door een houten grafomranding.

HOUTEN GRAFZERKEN

De meeste houten graftekens bestaan uit een verticaal op het graf geplaatst teken aan het hoofd van het graf. Er zijn begraafplaatsen die daardoor voor het grafteken niet meer ruimte laten dan een strookje aarde van 50 cm voor het graf, waarin iets geplant kan worden. De overige ruimte voor het graf bestaat dan uit een grasveld, waarbij over het graf gelopen kan worden. Waar wel het hele grafbed benut is voor een liggende grafbedekking, een zerk dus, is niet vaak hout als materiaal gebruikt. Maar er zijn voorbeelden.

Eersel - St. Willibrordus

Mierlohout - St. Lucia

*Ryptsjerk - N.H. Begraafplaats**

Eindhoven - St. Catharinakerkhof

Nuenen - St. Clemenskerkhof

"het hout wordt net zoals ik opgevreten door kanker"

Op het Catharinakerkhof in Eindhoven ligt op het graf van Judith B. een horizontale grafbedekking, die bestaat uit een houten sculptuur in de vorm van een soort golfslag. Het symboliseert vergankelijkheid.

De overledene in kwestie koos voor dit materiaal, omdat *"het hout wordt net zoals ik opgevreten door kanker".* Inmiddels is het hout van de sculptuur in verregaande staat van ontbinding.

1994 *2020*

Dommelen - St. Martinus

*Edam - Algemene Begraafplaats**

Gemert - Algemene Begraafplaats

*Bloemendaal - Begraafplaats Adelbert**

Parijs - Cimetière d'Auteuil (foto Frank Mutter)

HOUTEN GRAFOMRANDING

Veel vaker dan een houten grafzerk, die het hele grafbed bedekt, komt een houten omranding voor, die het hele grafbed omsluit:
• al of niet voorzien van een houten grafteken aan het hoofd van het graf;
• bestaande uit een houten bekisting van balken, planken, boomstammen, paaltjes, hekjes of zelfs kistjes;
• waarbij het grafbed is gevuld met bloemen of planten, grind of gravel, kiezel of keien, houtspaanders, een grafzerk of een plaquette, speeltjes of accessoires.

Hallstatt - Friedhof

Idar-Oberstein - Zentral Friedhof

Griendtsveen - St. Barbara

Begraafplaats Oudeschild

Aarle-Rixtel - OLV Presentatie

Asten - Maria Presentatie

Almere Haven - Algemene Begraafplaats

Glane - Syrisch-Orthodox Klooster

Cimitero di Montecatini Terme

Boedapest - Farkasréti Temetö

Asten - Maria Presentatie

Budel-Schoot - OLV Pres.

Helmond - Molenstraat

Lierop - H. Naam Jezus

Cimitero di Cortina d'Ampezzo (foto Gerda Vonk)

Zakopane - Cmentarz Zasłużonych na Pęksowym Brzyzku

*Alg. Begraafplaats Kampen**

*Alg. Begr. Middenbeemster**

Lieshout - St. Servatius

Zakopane - Cmentarz

Bladel - St. Petrus Banden

Eindhoven - Stratum

Leeuwarden - Noorderbegr.

Riethoven - H. Willibrordus

Someren - St. Lambertus

Valkenswaard-Oude Kerkhof

Best - St. Antonius

Eindhoven - Oude Toren

Friedhof Totenmaar (Eifel)

Eindhoven - Gemeentelijke Begraafplaats Stratum

Edinburgh - Mortonhall Crematorium

Almere-Haven - Alg. Begraafplaats

Karasjok Kirkegård (foto Eva)

Londen - Hampstead Cemetery

Heeze - Crematorium Heezervenne

Son - Begraafplaats Wolfswinkel

*Zeist - Oude Algemene Begraafplaats**

Eindhoven - De Roostenhof

Leuth - St. Remigius

*Amersfoort - Begraafplaats Rusthof**

*Gemeentelijke Begraafplaats Usquert**

Wenen - Zentralfriedhof

Londen - Highgate-West Cemetery

Londen - Nunhead Cemetery

Londen - Nunhead Cemetery

Leeuwarden - Noorder Begraafplaats

Londen - Kensal Green Cemetery

Bladel - Sint Petrus Banden

HOUTEN GRAFHEKWERK OFWEL 'GRAFLEDIKANT'

Een bijzondere vorm van een grafomranding is het grafhek. In de 19de en vroege 20ste eeuw waren grafhekwerken rond een graf populair. Ze waren in de meeste gevallen van smeed- of gietijzer. Houten grafhekwerken, in de volksmond ook wel 'ledikanten' genoemd vanwege hun gelijkenis met een bedframe, zijn zeldzaam geworden in Nederland. Omdat hout sneller vergaat dan ijzer of steen, zijn er maar weinig overgebleven.
Om verschillende praktische, sociale en symbolische redenen werden er hekwerken rond een graf geplaatst. Ze symboliseren de 'laatste rustplaats' van de overledene. Een hekwerk diende als bescherming tegen vernieling door dieren en voorkwam dat mensen over het graf liepen. Ze werden geplaatst rond (vooral rijke) familiegraven, markeerden zo de afgekochte plek en verleenden status en aanzien.
Er zouden nog zeven van dergelijke grafledikanten op begraafplaatsen in Nederland staan.

Krimpen a/d Lek: Algemene Begraafplaats aan de Molenweg

De Algemene Begraafplaats aan de Molenweg in Krimpen aan de Lek stamt uit 1882. Op de begraafplaats bevinden zich onder meer vijf grafkelders. Verder zijn er diverse grafstenen, gietijzeren grafhekken en een houten grafledikant uit 1934 op het graf van Wilhelmina Groeneveld-van Heul (1867-1915) en Leendert Cornelis Groeneveld (1860-1934). Het 'ledikant' is van hout met sierlijke gietijzeren spijlen. In 2015 is het grafledikant gerestaureerd.

bron: (*still uit) YouTube: Renovatie grafmonument, "Het ledikant", begraafplaats Krimpen a/d Lek.*

Kolhoorn - Oosterbegraafplaats

De Oosterbegraafplaats in Kolhorn bestaat sinds 1837. Omgekomen schippers en kinderen kregen vroeger vaak een houten grafplank; de verklaring is eenvoudig: goedkoop. Er stonden nog drie houten grafplanken op de begraafplaats, waarvan een binnen een grafledikant, die hard aan restauratie toe waren. De restauratie werd uitbesteed aan een gerenommeerd restauratieatelier. Eén grafplank kon niet meer gered worden, de andere twee werden na vier jaar restauratie terug geplaatst in een glazen behuizing als bescherming tegen weersinvloeden.
De grafplank in het ledikant staat op het graf van het echtpaar Neeltje Spaans (1832-1896) x Klaas Droog (1828-1914)

bron: (*still uit) YouTube: Gerestaureerde grafplanken in Kolhorn onthuld & N-Hollands Dagblad 8.8.2024*

Almelo - Begraafplaats 't Groenedael

Begraafplaats 't Groenedael in Almelo werd aangelegd tussen 1871-1875. Een van de meest opvallende en bijzondere grafmonument op de begraafplaats is een grafledikant van hout. Deze siert het graf van Fenneken Krabbenbos (1910-2000). Het is een van de zeven overgebleven houten grafbedden in heel Nederland. Het betreft een replica van het volledig verrotte oorspronkelijke ledikant. Twee toegewijde timmerlieden in opleiding van ROC van Twente in Almelo klaarden de bijzondere timmerklus onder het toeziende oog van hun begeleider. Op vrijdag 13 april 2012 werd de replica onthuld.

bron: *geleraaf.nl, Almelo 13 april 2012*

** foto's van Annie 't Zand-Boerman met dank*

© Atelier Terre aarde